

11.03-15.03.2024

Українська мова.

ТЕМА. Принципи української орфографії. Зміни приголосних при збігу їх у процесі словотворення.

План.

1. Зміни приголосних при додаванні суфіксів -ськ-, -ств-.
2. Зміни приголосних при додаванні суфіксів -ин-, -н-.
3. Зміни приголосних у прикметниках і прислівниках вищого ступеня порівняння.

Зміни приголосних при додаванні суфіксів -ськ-, -ств-

Г, Ж, З + -ськ-, -ств- = -зьк-, -зтв-: Прага — празький, Запоріжжя — запорізький, боягуз — боягузтво.

К, Ч, Ц + -ськ-, -ств- = -цьк-, -цтв-: юнак — юнацький, юнацтво, купець — купецький, купецтво, ткач — ткацький, ткацтво.

Х, Ш, С + -ськ-, -ств- = -ськ-, -ств-: волох — волоський, Калуш — калуський, Одеса — одеський; товариш — товариство.

Зверни увагу!

Деякі слова при додаванні суфікса **-ськ-** вимовляємо й пишемо без змін приголосних у кінці основи: *казах — казахський, шах — шахський, герцог — герцогський, баск — баскський, Мекка — меккський, Цюрих — цюрихський, тюрк — тюркський, Монако — монакський, Бангкок — бангкокський* тощо.

Суфікс **-к-**, що стоїть після приголосного основи, випадає: *Кирилівка — кирилівський, Чукотка — чукотський*.

Решту букв на позначення приголосних перед суфіксами **-ськ-, -ств-** на письмі зберігаємо.

Приклад:

Диригент — диригентський, громада — громадський; брат — братський, братство; сирота — сирітський, сирітство; студент — студентський, студентство.

Зміни приголосних при додаванні суфіксів -ин-, -н-

-ськ-, -ск- + -ин- = -щ(ина): *київський — Київщина, віск — вощина; пісок (піску) — піщина, лісок (ліску) — ліщина.*

-зьк- + -ин- = -жч(ина): *збаразький — Збаражчина.*

-цьк- + **-ин-** = **-чч(ина)**: вояцький — воячина, донецький — Донеччина, турецький — Туреччина (але галицький — Галичина); рекрутський — рекрутчина, солдатський — солдатчина.

Зверни увагу!

У присвійних прикметниках, утворених від власних імен із буквсполученнями **-ск**, **-ськ**, букву **с** на письмі зберігаємо, а букву **к** змінюємо на **ч**: *Параска — Парасчин, Ониська — Онисьчин*;

-шк- змінюємо на **щ**: *Мелашка — Мелашчин*.

Приголосні звуки **к**, **ц** перед суфіксом **-н-** змінюємо на **ч**: *безпека — безпечний, око — очний, столиця — столичний, пшениця — пшеничний, серце — сердечний, яйце — яєчня*.

Звуки **г**, **х** перед суфіксом **-н-** змінюємо на **ж**, **ш**: *дорога — дорожній, перемога — переможний, пиха — пишний*.

Приголосний твірної основи **ч** зберігаємо в похідних словах: *помічний* (від *поміч*); *нічний* (від *ніч*); *ячний, ячмінний* (від *ячмінь*).

Зверни увагу!

Виняток становлять слова *дворушник, мірошник, рушник, рушниця, сердешний* (зі значенням «*бідолашний*»), *соняшник, торішний*.

Зміни приголосних у прикметниках і прислівниках вищого ступеня порівняння

Під час творення прикметників і прислівників вищого ступеня порівняння **г**, **ж**, **з** змінюємо на **жч**, а **с** — на **щ**: *дорогий — дорожчий (дорожче); дужий — дужчий (дужче); вузький — вужчий (вужче); високий — вищий (вище)*.

Тренувальні вправи.

1. Утворити від поданих слів прикметники за допомогою суфікса – **ськ-**. Записати їх у три колонки: у першу – ті, в яких внаслідок злиття двох приголосних утворився суфікс – **зьк-**; у другу – із суфіксом – **цьк-**; у третю – із суфіксом – **ськ-**.

Киргиз, читач, товариш, матрос, Прага, чумак, Золотоноша, чуваш, чех, Рига, латиш, Устилуг.

2.

Завдання I: подані словосполучення замінити одним словом – іменником із суфіксом – **ин-(а)**.

Київська область, Волинська область, Черкаська область, Дніпропетровська область, Хмельницька область, Житомирська область, Луганська область, Львівська область.

Завдання II: записати прикметники, утворені від поданих слів за допомогою суфікса – **н-**. Підкреслити орфограми. З утвореними прикметниками скласти словосполучення. З трьома словосполученнями придумати речення.

Мука, вулиця, оптика, пшениця, серце, лексика, місяць, торік, яйце, фонетика, сонце.

3.

Завдання: виправити допущені у творенні слів помилки.

Ольгин зошит, студенцький квиток, гарне товариштво, пражське печиво, Запоріжська Січ, пшенишне борошно, фонетишний розбір, аптешний кіоск, гомінливе птацтво, казатський одяг.

4.

Завдання I: переписати речення (записані на дошці), розкриваючи дужки.

Вже не вперше з (Запорож+ської) Січі прилітали на Україну орли-запорожці на поміч поневоленим братам. (А. Кащенко.) (Гігант+ські) мечі прожекторів метушливо сікли хмари. (Л. Смілянський.) (Птах+ство) веселе примовкло. (П. Тичина.) Скільки краси в (товариш+стві), в любові людини до людини! (О. Довженко.) Ті очі (юнак+ські) я бачу й сьогодні, і потиски (брат+ські) горять у долоні. (П. Воронько.) І в боротьбі з (боягуз+ством) потрібна мужність. (Народна творчість.)

Завдання II: записати групами спільнокореневі слова (записані на дошці), в яких чергуються приголосні [г], [к], [х] – [ж], [ч], [ш] – [з], [ц], [с].

Зразок: горох – горошина – в горосі.

Крижина, в оці, крига, мушка, плуг, жінчин, око, муха, очний, плужок, книзі, ручка, рука, мусі, кризі, на плузі, жінка, книжечка, жінці, книга, руці, козак, на розі, пастух, бік, у русі, пастуше, козаче, друг, на боці, ріг, рух, друже.

Література

1. Українська мова: підручн. для 10 класу (рівень стандарту). ukrajinska mova 10 klas glazova 2018. Автор: О.П. Глазова. Видавництво: Харків, Ранок, 2018.

Відеопосилання

1. <https://www.youtube.com/watch?v=MKJlxNaHXsI>
2. <https://www.youtube.com/watch?v=WfMTNw0M0cQ>

Домашнє завдання

1. Опрацювати § 27 підручника.
2. В.213, 217– письмово.